

Географія 8 клас Урок № дата проведення уроку

Тема. Як змінювалися степи України

Природні зони України. Степова зона

Мета: дати учням знання про географічне положення та особливості зони степу, взаємозв'язки між компонентами природи в зоні степу; показати особливості зони в порівнянні з іншими природними зонами; на прикладах продемонструвати результати впливу господарської діяльності людини на природні особливості зони степу; познайомити з природоохоронними територіями зони степу; продовжити формувати вміння працювати з картографічними матеріалами на прикладі карти фізико-географічного районування, поглибити вміння працювати з тематичними картами рельєфу, клімату; продовжити формувати вміння працювати з різними джерелами інформації; продовжувати роботу щодо формування навичок високого мислення; удосконалення умінь та навичок щодо комплексного характеризувannya географічних об'єктів (на прикладі природної зони); сприяти формуванню кооперативних навичок навчання, вміння виступати перед аудиторією.

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: фізична карта України, атлас України, карта фізико-географічного районування.

Опорні та базові поняття: природна зона, природна підзона, зона степу, національний природний парк, заповідник, природоохоронні території. Географічна номенклатура: Східноєвропейська рівнина, відроги Подільської та Придніпровської височин, Донецький кряж, Приазовська височина, відроги Середньоруської височини, Причорноморська низовина, Північнокримська низовина, Криворізький залізрудний басейн, Білозерський залізрудний район, Донецький кам'яновугільний басейн, Нікопольський марганцевий басейн, Токмацький марганцевий басейн, Причорноморсько-Азовський нафтогазоносний район, Дніпро, Сіверський Донець, Південний Буг, Дністер, Дунай, Кундук, Ялпуг, Причорноморський артезіанський басейн, Сиваш, Олешківські піски.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань і вмінь учнів

Прийом «Географічна розминка»

- Вкажіть особливості географічного положення зони лісостепу.
- Назвіть та покажіть на карті найбільші форми рельєфу в межах зони лісостепу.
- Назвіть та поясніть особливості клімату території лісостепу.
- Назвіть несприятливі фізико-географічні процеси характерні для території лісостепу. Поясніть причини їх поширення.
- Назвіть та покажіть на карті найбільші природоохоронні об'єкти зони лісостепу.

III. Мотивація навчальної і пізнавальної діяльності

Учитель. До знайомства з природною зоною Степу ми, певним чином, підготувалися на попередніх уроках, де нами було розглянуто природні зони мішаних лісів та лісостепу. Кожна зона має схожі і відмінні риси, характеризується своєрідним поєднанням природних компонентів та процесів. Характерні риси зони лісостепу, які ми можемо назвати одразу,— це розташування на півдні території України, найбільша, серед природних зон площа, наявність найбільших теплових ресурсів. Проте детальніше і ґрунтовніше ми зможемо охарактеризувати природну зону, опанувавши матеріал сьогоднішнього уроку.

IV. Вивчення нового матеріалу

Прийом «Круглий стіл»

Учні працюють у малих творчих групах над конкретними завданнями з використанням різноманітних джерел географічної інформації упродовж невеликого відрізка часу. Для формування колективної відповіді використовується фліп-чарт (плакат), або аркуш паперу. Один з учнів записує свою ідею, а потім передає для запису наступному.

Для складання характеристики зони степу можна сформувати такі творчі групи, що працюють над з'ясуванням певної інформації: географи (географічне положення), геоморфологи (особливості рельєфу), кліматологи (особливості клімату), гідрологи (особливості внутрішніх вод), ґрунтознавці (особливості ґрунтового покриву), ландшафтознавці (особливості ландшафтів, рослинного і тваринного світу), екологи (екологічні проблеми, природоохоронні об'єкти та території). Важливо встановити часові обмеження: на роботу в групах — 7 хв, на презентацію — 4 хв.

Основні моменти з'ясованої інформації.

Степова зона простягається на півдні території України, охоплюючи південні частини Кіровоградської, Харківської, Одеської областей, та території Дніпропетровської, Миколаївської, Херсонської областей, північну частину Автономної республіки Крим. Охоплює 40 % території України. Протяжність із заходу на схід — 1075 км, з півночі на південь — 500 км.

Природна зона степу розташована на півдні Східноєвропейської рівнини в межах різних тектонічних структур — Українського щита, Причорноморської западини, Донецької складчастої структури, південно-східних схилів Воронізького масиву. Серед крупних форм рельєфу виділяються відроги Подільської та Придніпровської височин, на сході — Донецький кряж та Приазовська височина, відроги Середньоруської височини, на півдні — Причорноморська і Північно-Кримська низовини. Територія багата на корисні копалини: залізну руду (Криворізький басейн, Білозерський район), кам'яне вугілля (Донецький басейн), марганець (Нікопольський і Токмацький басейн), нафта та газ (Причорноморсько-Азовський нафтогазоносний район).

Клімат зони степу помірно континентальний. Він є найбільш континентальним на території України. Степова зона має найбільші теплові ресурси. Безморозний період триває до 220 днів. Середні температури липня досягають +21 ... +23 °С. Середні температури січня — 0 ... -1 °С (у Криму) і -7 °С (на південному сході). Сніг тримається 1–2 місяці, але сніговий покрив дуже нестійкий. У межах зони степу випадає найменше на території країни опадів — 300–500 мм на рік. Випаровуваність висока 450–1100 мм. Мала кількість опадів у поєднанні з великим випаровуванням, створює значний дефіцит вологи. Трапляються часті посухи. Щорічно спостерігаються суховії, інколи вони дмуть упродовж тривалого часу (до 15 діб).

Річкова сітка сформувалась в умовах недостатнього зволоження, тому її густота незначна. Є райони, де поверхневі води стікають доподів. Стік формується в основному за рахунок талих снігових вод (до 80 %). Степові річки характеризуються короткочасною і високою весняною повінню та низькою літньою меженню. Рівні річок можуть різко змінюватись влітку під час злив. Великі річки мають мало приток.

Мінералізація річкових та ґрунтових вод висока. Великі річки — це Дніпро із притоками, Сіверський Донець, Південний Буг. Боліт мало. Вони розташовані переважно в пониззях річок Дніпра, Дністра, Дунаю. Найбільші озера — лиманні (Кундук, Ялпуг). У межах території зони знаходиться Причорноморський артезіанський басейн. Найкрупніше водосховище — Каховське.

Ґрунтовий покрив представлений чорноземами звичайними та південними, що мають високу природну родючість. На півдні чорноземи переходять у каштанові ґрунти. У районі Сиваша попадаються солончаки і солонці. У заплавах річок поширені лучні ґрунти, а на Лівобережжі нижнього Дніпра простягаються Олешківські піски.

До того як степи було розорано, природна рослинність була представлена різними видами ковили, типчаком, стоколосом, келерією, житняком, тонконогом, полином, перекотиполем, кермеком, півонією вузьколистою, катраном татарським тощо. На сьогодні природна рослинність збереглась тільки в заповідниках.

Дерева найчастіше зустрічаються на півночі зони — байрачні ліси, кущі — по всій території (терен, вишня, шипшина, мигдаль). У плавнях річок є очерет, калина верба, лоза.

80 % території — це сільськогосподарські угіддя, де вирощують пшеницю, технічні, овочеві, плодові культури та виноград.

Видовий склад тваринного світу бідніший, порівняно з лісостеповою зоною, але представників кожного виду багато. Найбільше всього гризунів — тушканчиків, ховрахів, хом'яків, а також зайців, вовків, лисиць, борсуків, козуль, кабанів, тхорів. Серед птахів багато жайворонків, дрохв, степових орлів, чайок, мартинів, куликів. Серед плазунів — гадюк, полозів, ящірок.

Відмінності ландшафтів пояснюються неоднаковим співвідношенням тепла і вологи, характером ґрунтів і природної рослинності, особливостями природокористування.

В цілому фізико-географічний поділ має такий вигляд: степова зона поділяється на підзони, а ті, у свою чергу, поділяються на краї (провінції).

Північностепова підзона

Провінції: Дністровсько-Дніпровська північностепова,
Лівобережно-Дніпровсько-Приазовська північностепова, Донецька північностепова,
Задонецько-Донська північностепова.

Середньостепова підзона

Провінції: Причорноморська середньостепова.

Південностепова (сухостепова) підзона

Провінції: Причорноморсько-Приазовська сухостепова, Кримська південностепова).

Природоохоронні території

Заповідники

Заповідник «Асканія-Нова» (1898) — це природоохоронна науково-дослідна установа міжнародного значення з площею понад 33 тис. га. З 1985 р. він має статус біосферного. До складу заповідника входять цілинний степ, дендропарк, зоопарк. Там охороняють найбільшу в Європі ділянку справжнього лучного і чагарникового типчаково-ковилового степу. Трав'янистий покрив утворюють різні види ковили. Попадається рідкісний скіфський тюльпан. Водяться лисиці, зайці, бабаки, гадюка степова, різноманітні птахи. У зоопарку живуть зебри, верблюди, рідкісні тварини.

Дунайський біосферний заповідник (1998) — є правонаступником заповідника «Дунайські плавні». Його площа 46 тис. га. У заповіднику охороняють унікальні ландшафти, де гніздяться 250 видів птахів. Заповідними є острови з прилеглими до них акваторіями та водно-болотними угіддями, де налічують понад 950 видів рослин, з них занесені до Червоної книги України — 14. Тваринний світ налічує понад 5 тис. видів. Тут мешкають пелікани рожеві, гуси білобокі, казарки. У водоймах — багато видів риби, є дельфіни чорноморські, тюлень-монах, видра річкова.

Дніпровсько-Орільський заповідник (1990). Охороняються унікальні ландшафти долини Дніпра та його притоки Орелі. Поширені дубові ліси з кленом, ліси з білої верби, тополі, вільхи. До Червоної книги України занесено 25 видів рідкісних рослин.

Сланецький степ — природний заповідник (1996). Охороняються ділянки цілинних степів: справжніх, лукоstepових, лучних, лукоболотних, чагарникових.

Луганський заповідник (1968). Площа — 1,6 тис. га. Зберігаються унікальні природні степові комплекси — заплавні діброви, соснові ліси, степові угруповання, болотні й водяні рослини. Заповідник має філії: Станично-Луганську, Стрільцівський степ, Провальський степ.

Український степовий заповідник (1961). Площа — 2,8 тис. га. Охороняються еталонні типи ґрунтів, рідкісні тварини та рослини. До Червоної книги України занесено 65 видів птахів, до Зеленої — 7 видів рослинних угруповань. У степу розташовані філії цього заповідника: Хомутівський степ, Кам'яні могили, Крейдова флора.

Казантипський заповідник (1998) — створений на північно-західному узбережжі Керченського півострова, загальна площа якого — 450 га. Територія утворена вапняками

давнього атола, які утворили казаноподібну форму рельєфу. Охороняються цілині ділянки ковилових, наскельних, лучних і чагарникових степів.

Опуцький заповідник (1998). Площа — 1,6 тис. га. Територія складена рифовими вапняками. Охороняються унікальні степові й чагарникові рослини.

Лебедині острови — філія Кримського природного заповідника в мілководній Каркінітській затоці. Це місце гніздівлі та зимівлі водяно-болотних птахів.

Національні природні парки

Парк Святі гори (1997). Площа 40 тис. га. В ньому гармонійно поєднуються природоохоронні території з архітектурним ансамблем Святогірської Успенської лаври ХУІІ-ХІХ ст. Охороняються дубові ліси з домішками клена, ясена, липи, соснові та вільхові ліси, бори із сосни крейдяної.

Азово-Сиваський природний парк (1993). Площа — 3 тис. га. Охороняються степові ковилові, піщано-степові, пустельно-степові та солончакові рослинні угруповання. Водяно-болотні угіддя мають міжнародне значення. До Червоної книги України занесені гадюка степова, полоз, тушканчик великий, тхір степовий.

V. Закріплення вивченого матеріалу

Робота в групах по варіантах.

За допомогою фізичної та ландшафтно-карт України і тексту підручника складіть характеристики підзон степової зони України за таким планом:

1. Назва підзони.
2. Області, що повністю або частково розташовані у цій підзоні.
3. Великі форми рельєфу, які охоплює підзона.
4. Фізико-географічні провінції, які виділяють на території підзони, та їх стисла характеристика.

I варіант: північно степової підзони;

I варіант: середньо степової підзони;

I варіант: південно степової підзони.

VI. Підсумки уроку

Прийом «П'ять речень»

Учні в п'яти реченнях формулюють засвоєні особливості степової зони України.

VII. Домашнє завдання

Опрацюйте текст підручника.

Випереджальне домашнє завдання за темою «Українські Карпати».